

Roddelen, flirten en geheime briefjes

Mozart is 250 jaar geleden geboren en dat hebben we geweten ook: er was een hausse aan cd-uitgaves, concerten, lezingen en festivals. Onderbelicht gebleven is Amadeus' interesse voor dans. DANS neemt een kijkje bij een tweedaagse workshop van Dorothee Wortelboer: 'De dansende Mozart'.

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) schreef veel dansmuziek: contradansen, menuetten en Duitse dansen. Die dansen stonden op het repertoire van de bals aan de hoven van Europa. Maar in Amadeus' tijd konden voor het eerst ook de minder rijke burgers les nemen van dansmeesters, in speciaal daarvoor opgerichte danshuizen. Voor het eerst in de geschiedenis waren bals dus niet alleen weggelegd voor personen van koninklijke bloede en rijke burgers. Zelf was Mozart ook een enthousiast danser. Op zijn reizen door Europa bezocht hij regelmatig operavoorstellingen, waar de zangstukken werden afgewisseld met ballet. Toen hij veertien was, reisde hij met zijn vader door Italië voor een concerttournee. In een brief aan zijn vier jaar oudere zus Nannerl geeft hij zijn ongezouten commentaar op de dansers in de opera *Demetrio* die hij in Mantua had gezien. 'Primo ballerino, goed. Prima ballerina, goed, men zegt dat ze niet lelijk is maar ik heb haar niet van dichtbij gezien. De rest is niet veel soeps. Er was een grotesco bij die goed springt maar niet zo schrijft als ik: zoals de varkens pissen'.

En over de dansers in de opera *La Clemenza di Tito*: 'Ballerino primo is goed, ballerina prima ook goed, en erg mooi. Dan was er een danseres die lang niet slecht danste en er waarachtig aardig uitzag, zowel op als naast het toneel. De rest was niets bijzonders. Dan was er nog een grotesco die bij iedere sprong een wind liet. (...)' Zeventien jaar later reist Mozart naar Praag voor de uitvoering van zijn succesvolle opera *Le nozze die Figaro*. Vanuit Praag schrijft hij een brief aan een van zijn beste Weense vrienden, Gottfried von Jacquin: 'Om zes uur ging ik met Graaf Canal naar het zogenaamde Bretfeld bal, waar de crème de la crème van de Praagse schoonheden bijeen komt. Dat was wat voor U

geweest, beste vriend! Ik bedoel – ik zie U al die mooie meisjes en vrouwen nalopen, nee, nahinken! Ik danste niet en flirtte niet; het eerste niet omdat ik te moe ben, het laatste niet vanwege mijn aangeboren verlegenheid; maar ik zag met veel genoegen, hoe al die mensen rondhopsten op de muziek van mijn Figaro, gearrangeerd in allemaal contradansen en Duitse dansen. Want er wordt hier over niets anders gesproken dan over Figaro, niets anders gespeeld, geblazen, gezongen en gefloten dan Figaro, geen andere opera bezocht dan Figaro, altijd maar Figaro. (...)'

Herfst 2006, Utrecht

Je hoeft niet per se naar Mozarts geboorteplaats Salzburg te gaan om de sfeer van zijn tijd op te snuiven. Reis naar Utrecht, liefst per paardenkoets, en laat je naar het museumkwartier brengen. Ga te voet verder en vraag naar het zeventiende eeuwse straatje Ridderhofstad.

Achter een van de gevels houdt Dorothee Wortelboer de barokdans levendig. Wortelboer is expert in de barokdans, docent en danser en artistiek leider van de professionele barokdansgroep Folia. In haar studio is het zwoegen geblazen. Opgesteld in twee rijen tegenover elkaar staan acht vrouwen en twee mannen. Het is de bedoeling met wisselpassen een patroon te dansen in een vierkant. 'Als jullie elkaar aankijken gaat het makkelijker' helpt Wortelboer. Elkaar aankijken? Die pasjes en de patronen zijn al moeilijk genoeg! Nog maar een keer, nu op muziek. Met de noten erbij lijkt het alsof we in een 18^e eeuwse danshuis zijn beland. Het net geoefende stukje blijkt een onderdeel te zijn van een groter geheel. De figuren in het vierkant worden voorafgegaan door vlechtwerk van de

paren in een rij. Van zoiets gaat het een on-geoefende danser gemakkelijk duizelen. Dansmeesters uit de barok hebben van veel dansen opgeschreven hoe je ze moet uitvoeren. De melodielijn van de muziek schreven ze erboven. Daardoor kunnen we de dansen nu reconstrueren. Tenminste, als je weet hoe je de beschrijvingen moet lezen, want zonder historische kennis is dat niet te doen. In de partituren van Mozart is geen spoor van zulke dansbeschrijvingen te vinden. Toeval? Of is er op zijn muziek gewoon niet zoveel gedanst? Wortelboer is er zeker van dat zijn muziek veel gebruikt werd om op te dansen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit zijn brieven. 'En', zegt ze, 'dansmuziek componeren was voor Mozart lopende bandwerk, dat kun je ook een beetje horen aan de muziek.' Voor deze workshop heeft de expert van de barokdans een contradans samengesteld. Haar versie staat heel dicht bij de originele versie, denkt ze. 'Door mijn ervaring met het dansen van contradansen, hoor ik aan de muziek meteen hoe de dansstructuur geweest moet zijn. Zodra ik de muziek hoor zie ik de figuren op mijn netvlies. Zo gebeurde dat in die tijd ook, een dans samenstellen met verschillende losse stukjes.'

Niet je eigen dingetje

Helen Tilmans is hoboïst en gespecialiseerd in oude muziek, ze speelt ook barokhobo. 'Dit is de vierde dag in mijn leven dat ik dans. Door te dansen op die muziek, krijgt 't een hele nieuwe dimensie. Ik ga de muziek er beter door begrijpen en beter voelen, je gaat er anders door spelen. Als je barokdans begeleidt, kun je niet even je eigen dingetje doen. Je hebt geen muzikale vrijheden want je bent dienend aan de dans. Als musicus zou je kunnen denken dat je dan saai speelt. Maar zie je de dans erbij, dan valt alles op zijn plaats. En als je zelf een keer danst, ervaar je heel snel wat nou eigenlijk een snel of langzaam tempo is. Af en toe doe ik daarom een workshop om het gevoel fris te houden. Deze workshop is voor mij een sprookje waar je niet naar op vakantie kunt. Kijk, als je wilt weten hoe Balinese dans er écht uitziet, ga je naar Bali. Bij barokdans kan dat niet.'

Na de pauze volgt een *quadrille*. Dat is een variant op de contradans die niet in een lange rij van paren wordt gedanst, maar in een vierkant. Het is een vierkant dat wordt gevormd door vier dansparen, waarbij steeds één paar aan een zijde van het vierkant staat. Zo ontstaat in het grote geheel een caleidoscopisch bewegend patroon. Maar je moet wel goed weten welke richting je uit moet. Chaos ligt op de loer. 'Ik snap 't wel, maar mijn voeten doen het niet!' roept deelnemer Helen. Als een verkeersregelaar souffleert Wortelboer de dansers vanaf de zijkant.

De passen uit de barokdans zijn herkenbaar uit het klassiek ballet, al worden ze veel kleiner uitgevoerd. Logisch, want je moet je er een jurk bij voorstelling zoals op 18^e eeuwse schilderijen te zien is. In zo'n kostuum wordt je bewegingsvrijheid behoorlijk beperkt.

Bij Wortelboer lijken die bewegingen op het lijf geschreven. Met haar frêle verschijning en elegantie zie je haar zo een dansje met Mozart zelf wagen. 'Als kind en puber deed ik veel aan klassiek ballet. Maar ik heb erg korte spieren en pezen en had ook nog zwakke enkels. Spitzwerk ging dus niet. Een professionele ballet-carrière was voor mij niet weggelegd. Ik heb altijd een liefde voor renaissance- en barokmuziek gehad en kwam via een cursus in aanraking met barokdans. Een erg muzikale dans, ik vind het mooi dat ze directe relaties hebben met de muziek.

Voor barokdans heb je wel techniek nodig, maar fysiek is het veel beter behapbaar dan klassieke dans. Ik heb les genomen bij Conrad van de Wetering, de eerste professionele barokdanser en docent in Nederland. Het leuke aan barokdans is de combinatie van het doen van research naar de muziek en dans, en het dansen zelf. De plaats van de dans in de cultuur vind ik heel boeiend. Waar dansten mensen en waarom? In het begin combineerde ik mijn werk als docent en danser met een parttime baan als logopedist, maar op een gegeven moment was dat niet meer te doen. Nu verdien ik al elf jaar mijn brood met barokdans.' ●

Dorothee Wortelboer en historische dans:
www.foliadance.net

Contradans

Begin 18^e eeuw kwamen de contradansen in de mode. Zo was er een Engels type contradansen – *contredances angloises*- waarbij je als een paar in een lange rij paren stond opgesteld. Maar ook een Frans type, dat meestal *cotillon* genoemd wordt. Daaruit is de quadrille voortgekomen, een meer complexe variant. Hierbij sta je met vier paren in een vierkant tegenover elkaar. Vooral de *contredances angloises* waren heel geschikt om je sociale contacten warm te houden: al dansend met je partner kwam je in de formatie steeds een nieuw danspaar tegen. En in de tussengelegen figuurtjes danste je bovendien met een andere

heer of dame. Bij een contradans beweeg je steeds in groepjes van twee of drie paren. Elk groepje danst een eigen vlechtpatroon. Paar één heeft daarbij het meeste danswerk te doen, terwijl paar drie vooral stilstaat. Niet dat paar drie dat erg vond. Integendeel. Dorothée Wortelboer: 'Stilstaan was een sociale bezigheid. Dan kon je snel even afspraakjes maken, de laatste roddels uitwisselen en elkaar briefjes toestoppen. Ik denk dat ze heel slim hun plekje in de rij uitzochten. Als je wilde dansen zorgde je dat je het eerste danspaar was, als je wilde praten, was je liever danspaar nummer drie.'

www.cathelijne.com